

Achaimenovská éra (648–330 př.n.l.)

- Bájný předek **Achaimenés**, syn Persése, syna Perseova, syna Diova
- **Kýros II.** (559–530 př. n. l.) Roku 539 př. n. l. dobyli Peršané Babylon Kýros II. vydal edikt, podle něhož se zajatí Judejci (odtud výraz Židé) mohli vrátit domů do provincie Jehúd. Mnoho Židů zůstalo, protože se jim dařilo.
- 525 př. n. l. syn Kambýses II. dobyl Egypt
- **Dareios I. (522/521–486 př. n. l.)** –zřídil satrapie, **iónské povstání 500/499 př. n. l. vedlo k tzv. řecko – perským válkám, 490 př. n. l. bitva u Marathónu, Ahura Mazda státním bohem – zoroastrianismus (vliv na judaismus?), ustanovil Zerubábelu místodržitelem Jehúdu**
- **Xerxés I. (486–465 př. n. l.)** – **480 př. n. l. bitva u Thermopyl a u Salamíny, bitva u Platají 479 př. n. l.**
- **Artaxerxés I. (465–424 př. n. l.)** - 458 př. n. l. návrat Ezdráše – sjednocení Tóry, kultu, ustanovení soudců a úředníků, 448 př. n. l. tzv. Kalliův mír, zastavil práci na chrámu z podnětu Samařanů. Ustanovil Nehemjáše guvernérem Judska.
- **Xerxés II. (424–423 př. n. l.), Dareios II. (423–404 př. n. l.)** - levoboček Artaxerxa
- **Artaxerxés II. (404–359 př. n. l.)** x bratr Kýros Mladší, západní satrapie pod vedením Egypta se vzbouřily, Artaxerxés II. je dobyl. Někdo Ezdrášovu misi datuje do sedmého roku jeho vlády 398/97.
- **Artaxerxés III. (359–338 př. n. l.), Arsés**
- **Dareios III. (336–330)** - 333 př. n. l. bitva u Issu s Alexandrem Velikým

Zoroastrismus

- Svátá kniha zoroastrianismu je Avesta, jejíž nejdůležitější částí jsou Gáty, které podle věřících napsal Zarathuštra sám. Bojoval proti obětnímu kultu a kladl důraz na morálku.
- Ahura Mazda je nejvyšší dobro, spravedlivý a moudrý bůh, kterého reprezentuje oheň, jako symbol čistoty a síly. Nemohl být proto původcem zla. Na počátku stvořil proto dvě bytosti, dvojčata Spenta Mainju a Angra Mainju. Spenta Mainju se rozhodne konat dobro, Angra Mainju zlo. Nekoná tak proto, že jeho by jeho charakter byl špatný od počátku, ale proto, že se tak sám rozhodl. Spenta Mainju a Angra Mainju spolu stále bojují. Nemohou existovat jeden bez druhého. Spolu představují světlo a tmu, den a noc. Tomu se říká dualismus. Zarathuštra vybízí, aby se lidé rozhodli konat dobro. Pokud konají nepravosti, spolupracují tak s Angro Mainjou a opakují jeho volbu. Důležitým faktorem je v zoroastrismu právě nutnost svobodné vůle, protože jen tak je člověk zodpovědný za své jednání. V zoroastrismu má člověk duši nezávislou na těle, to je také dualismus. Po tělesné smrti čeká duši soud, při kterém duše bude cestovat přes „dělicí most“ buď do pekla, očistce nebo do nebe, podle toho, jak volila mezi dobrem a zlem. Při soudu se zvažují nejen dobrá slova, dobré skutky, ale i dobré myšlenky.
- V zoroastrismu najdeme také popis posledního soudu, jemuž bude předcházet souboj sil dobra, které povede spasitel Saošjant, se silami zla. Po Saošjantovu vítězství dojde k vzkříšení všech mrtvých, dobrých i zlých. Zlí budou očištěni ohněm, aby mohli vstoupit spolu se spravedlivými do stavu blaženosti.
- Kult rituální čistoty a kult ohně. Věřící projevují úctu k „čistým látkám“, které Ahura Mazda stvořil: zemi, vodě a zvláště ohni.
- Sezónní svátky zvané gahambar (což znamená „řádne období“) se slaví šestkrát ročně. Odráží šest „prvotních výtvorů“ Ahura Mazdy, jinak známé jako Ameša Spentové,

velekněží a satrapové

- Jéšua, syn Jósadakův, který se vrátil se Zerubábelem v době vlády Dareia I. (522-486 př. n. l.).
- Jójakím, syn Jéšuův (Neh 12:10)
- Eljašíb, syn Jójakímův, (Neh 12:10). K roku 444 př. n. l.
- Jójada, syn Eljašíbův (Neh 12:10) (Jeho syn se oženil s dcerou Sanbalata Chorónského a byl vyhnán proto z chrámu Nehemjášem) (Neh 13:28)
- Jóchanan, syn Eljašíbův
- Jónatan, syn Jójadův (Neh 12:11).
- Jadúa, syn Jóchananův (Neh 12:11) Současník Alexandra Velikého (336-323 př. n. l.).
- Onias I., syn Jadúův (321 - 300 př. n. l.)
- Šimon I. (300–273 př. n. l.)
- Eleazar (c. 260 - 245 př. n. l.), syn Oniase I. a bratr Šimona I., Septuaginta
- Onias II. (246-221 př.n.l.) - Pod dojmem vojenských úspěchů Seleukovců ve 3. syrské válce (246-241 př.n.l.) odmítl Ptolemaiovi III. platit daně, proto dostal Josef, syn Tobijášův právo vybírat daně v oblastech Judeje, Samaří, Galileje a Fénicie. Dříve to byl úkol velekněze. (Předek Tobijáš byl guvernér ptolemaiovské kolonie v oblasti, která patřivala Ammoncům, pocházel z Tobijáše, který byl guvernér Ammonu v době perské) Až do povstání Makabejců si rodina Tobiadů ponechala toto právo, což z této rodiny činilo významný politický faktor.
- Šimon II. (219–199 př. n. l.) V 5. syrské válce (202-198 př.n.l.) dobyl Antiochos III. Judeju, Šimon získal díky politice jeho otce výsady z perského období a možnost žít znovu podle právních tradic Tóry.
- Onias III. do roku 175 př. n. l., sesazen, zavražděn 170 př.n.l. Podporoval zájmy Ptolemaiovců. Šimon a Tobiadovci obviňovali Oniase z podpory protiseleukovského hnutí mezi Židy v kauze Heliodoros. Nechtěl Seleukovi IV. platit daně.
- Jason, bratr Oniase III. Jason se stal veleknězem v roce 175. Nabídl Antiochovi IV. úplatek. Podporoval helénizaci. Sesazen Menelaem. Menelaos uplatil Antiocha IV. velkým peněžním obnosem z chrámové pokladnice. Menelaos (kněz), druhý nástupce a vrah Oniase III. (171 - 161 př.n.l.) z návodu Antiocha IV. Epifana.
- Onias IV., syn Oniase III. nikdy nebyl veleknězem, ale postavil si chrám zemi Oniadově. Tell el-Jahúdíja.

- Guvernéři Judeje:
- Gedaljáš 587–586
- Šéšbasar od 538
- Zerubábel cca 515
- Elnátan cca 510
- Jeho'ezer
- Ahzaj (Achsai I.) cca 490
- Nehemjáš 445-433
- Ahzaj (Achsaj II.) cca 420
- Bagohi (Bagoas) cca 403
- Chizkijáš cca 330

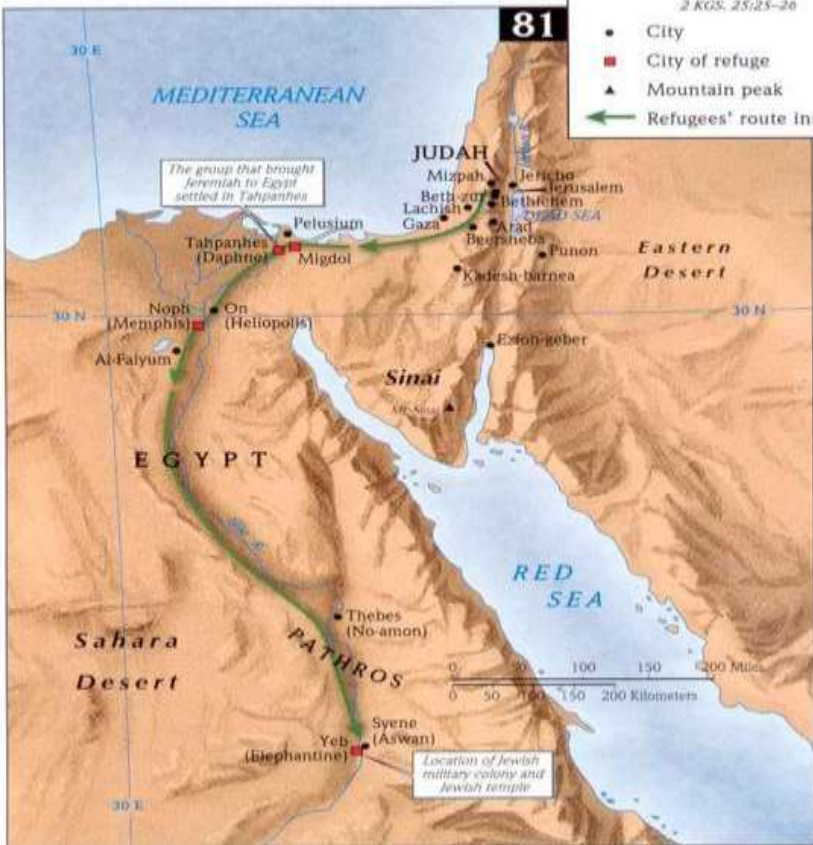
„Našemu pánovi Bagohimu, guvernérovi Judeje, jeho služebníků Jedonjáš a jeho společníci, kněží v pevnosti Yeb (Elefantina). Nechť je od tebe vyslán dopis s ohledem na přestavbu chrámu Boha Jahu v pevnosti Yeb. Ve jménu tvém budeme obětovat oběti pokrmové, kadidlo i zápalné oběti na oltáři Boha Jahu.“

Židé v Egyptě

JEWISH REFUGEES IN EGYPT
 JER. 41-42; 44:1
 2 KGS. 25:25-26

- City
- City of refuge
- ▲ Mountain peak
- ← Refugees' route into Egypt

Elefantinské papyry jsou právní dokumenty a dopisy psané v aramejštině, které dokumentují životy židovských vojáků rozmístěných jako součást pohraniční posádky v Egyptě Achaimenovskou říši. Dokumenty pokrývají období 495 až 399 př.n.l.

Judejci se vyskytli v Egyptě asi 650 př. n. l. již za panování krále Menašeho, tyto vojáci pomáhali faraonovi Psammetikovi I. v jeho nubijské kampani. Postavili si svůj vlastní chrám, zasvěcený Anat-Jahu, fungující po boku místního božstva Chnúma. Zničen roku 410 př. n. l.

Hebrejská bible také zaznamenává, že velké množství Judejců našlo útočiště v Egyptě po zničení judského království v 597, a následujícím atentát na židovského guvernéra Gedaljáše.

Po prvním útoku na Judeju Ptolemaios I. zajal 120 000 zajatců a odvedl do Egypta. Těchto 120 000 zajatců bylo osvobozeno z otroctví Ptolemaiem II. Dobrovolně přicházeli další.

Ptolemaiovcí jim přidělili dvě z pěti městských čtvrtí a dali jim plná občanská práva, rodilým Egyptanům ne!

Manželská smlouva Ananijáše a Tamut, 3. 6. 449 př. n. l. Aramejšтина.

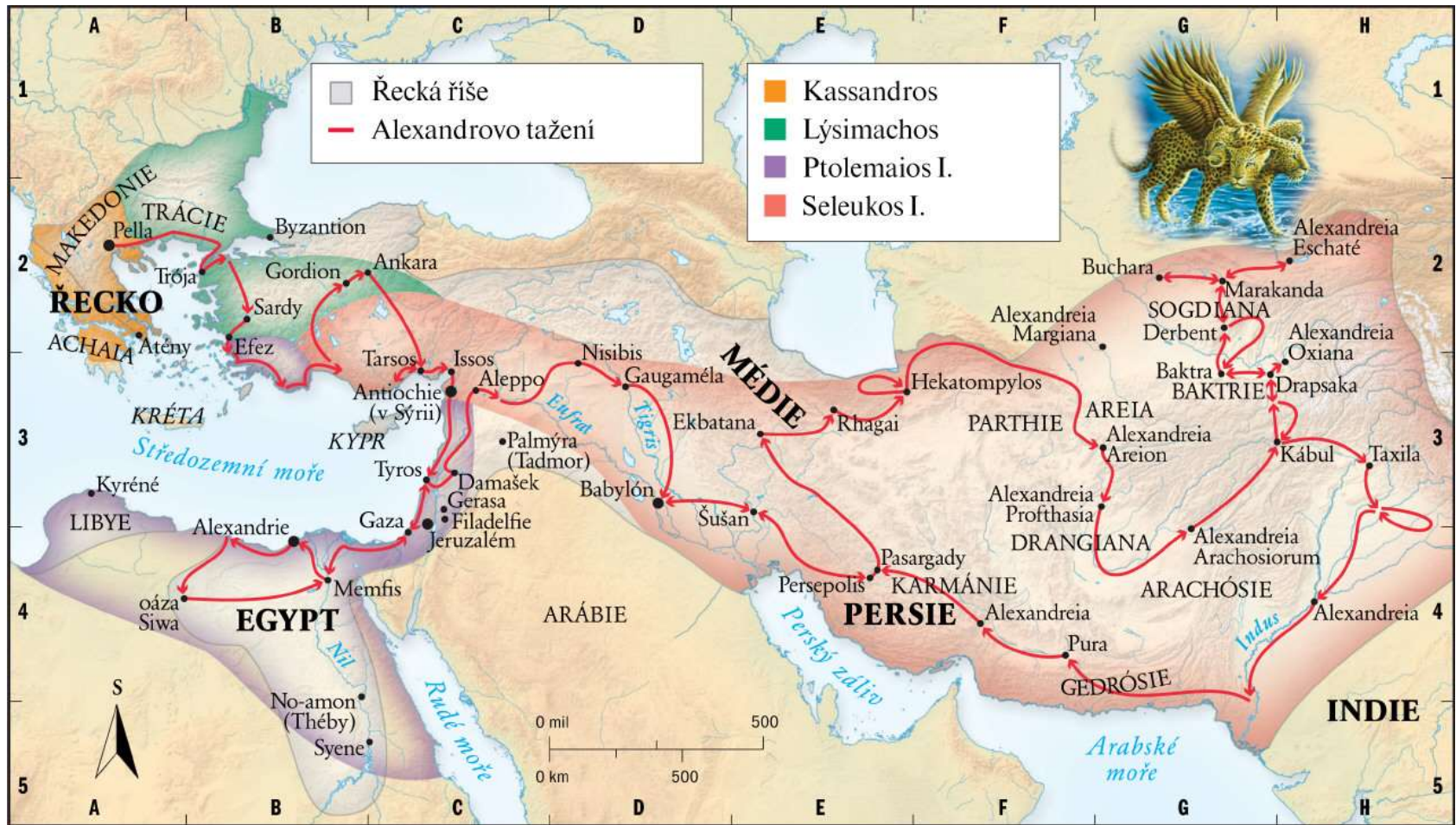

Gerizím a Šekem

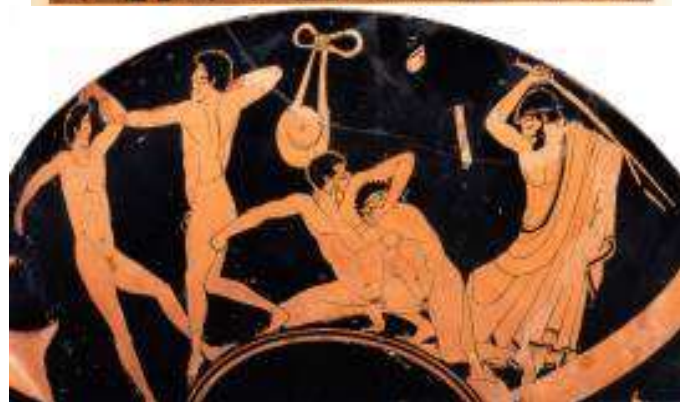
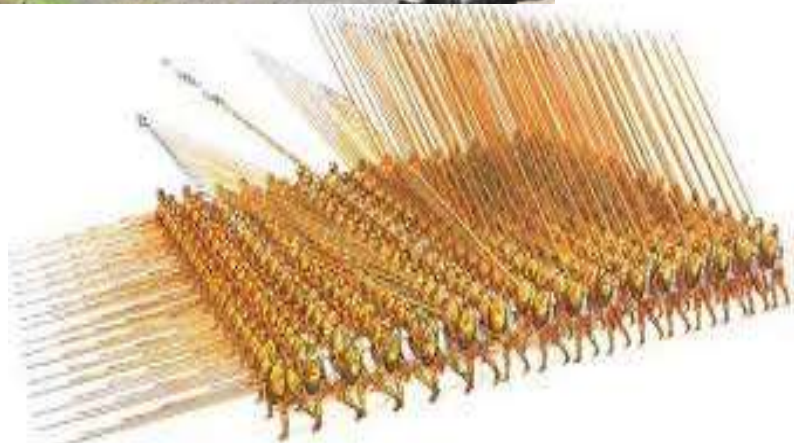
- **Gn 12:6** Abram prošel zemí až k místu Šekemu, až k božišti Móre; tehdy v té zemi byli Kenaanci.
- **Gn 12:7** I ukázal se Abramovi Hospodin a řekl: „Tuto zemi dám tvému potomstvu.“ Proto tam Abram vybudoval oltář Hospodinu, který se mu ukázal.
- **Dt 11, 29** Až tě uvede Hospodin, tvůj Bůh, do země, kterou přicházíš obsadit, budeš dávat požehnání na hoře Gerizímu a zlořečení na hoře Ébalu.
- **Jozue 24, 1** Jozue shromáždil všechny izraelské kmeny do Šekemu. Svolał izraelské starší, představitele, soudce a správce, a postavili se před Bohem.
- **Jozue 24, 25** I uzavřel Jozue onoho dne v Šekemu smlouvu s lidem a vydal mu nařízení a právní ustanovení.
- **32** Josefovy kosti, přenesené Izraelci z Egypta, pohřbili v Šekemu na dílu pole, který koupil Jákob od synů Šekemova otce Chamóra za sto kesít. Případlo do dědictví Josefovým synům. –

Říše Alexandra Velikého a jeho nástupců po čtvrté válce diadochů (308-301 př. n. l.)

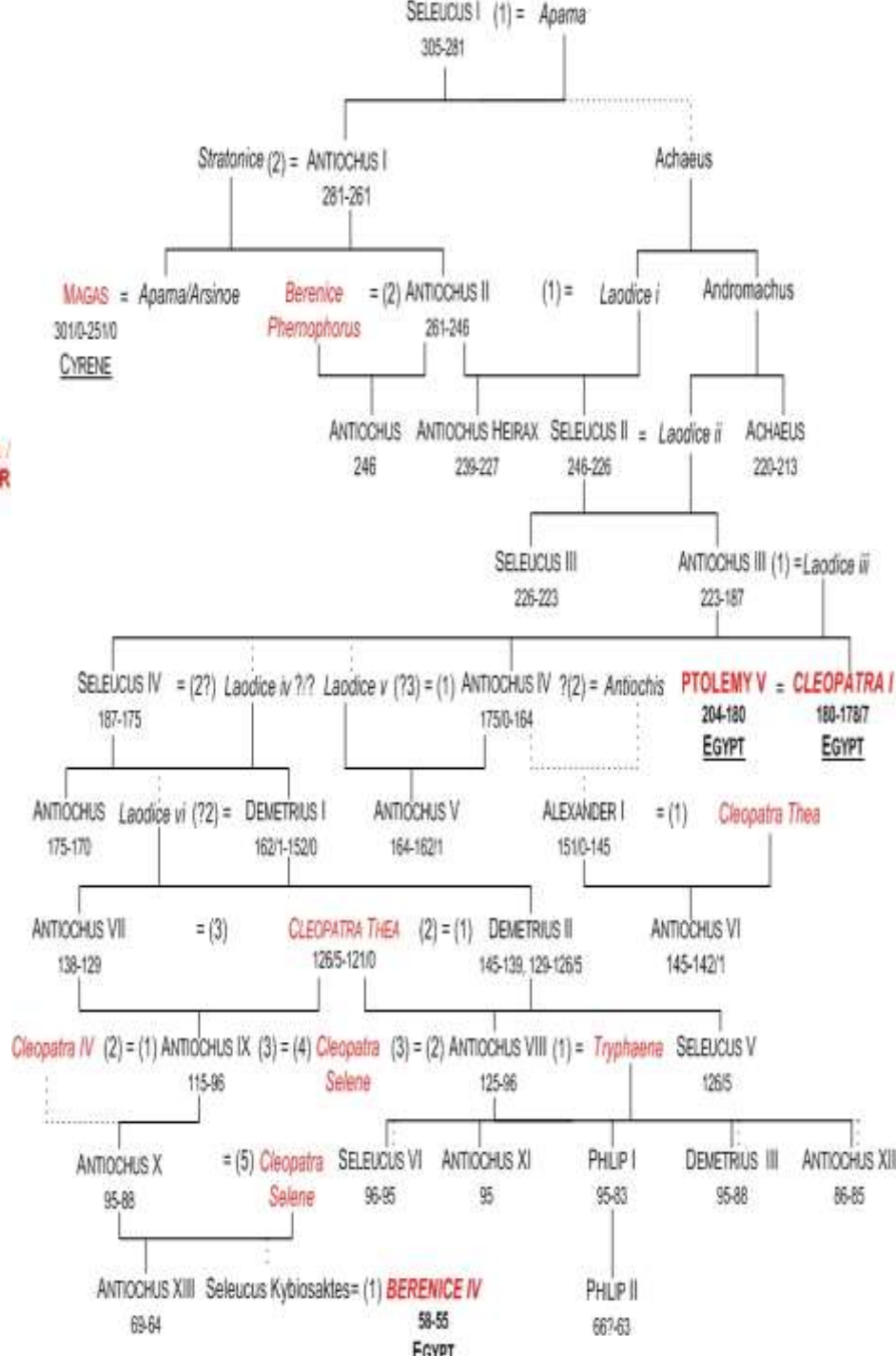
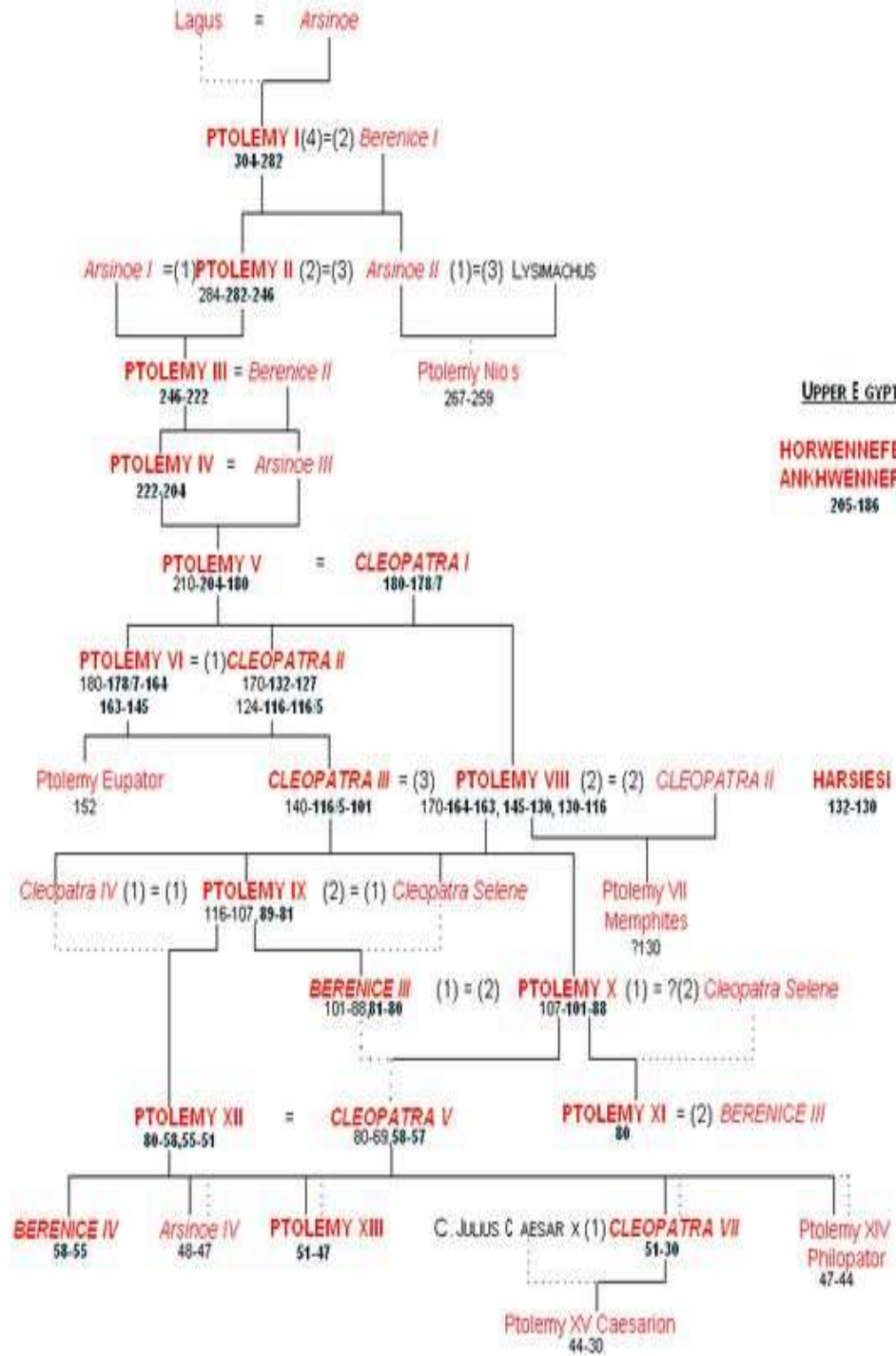

Řecká kultura

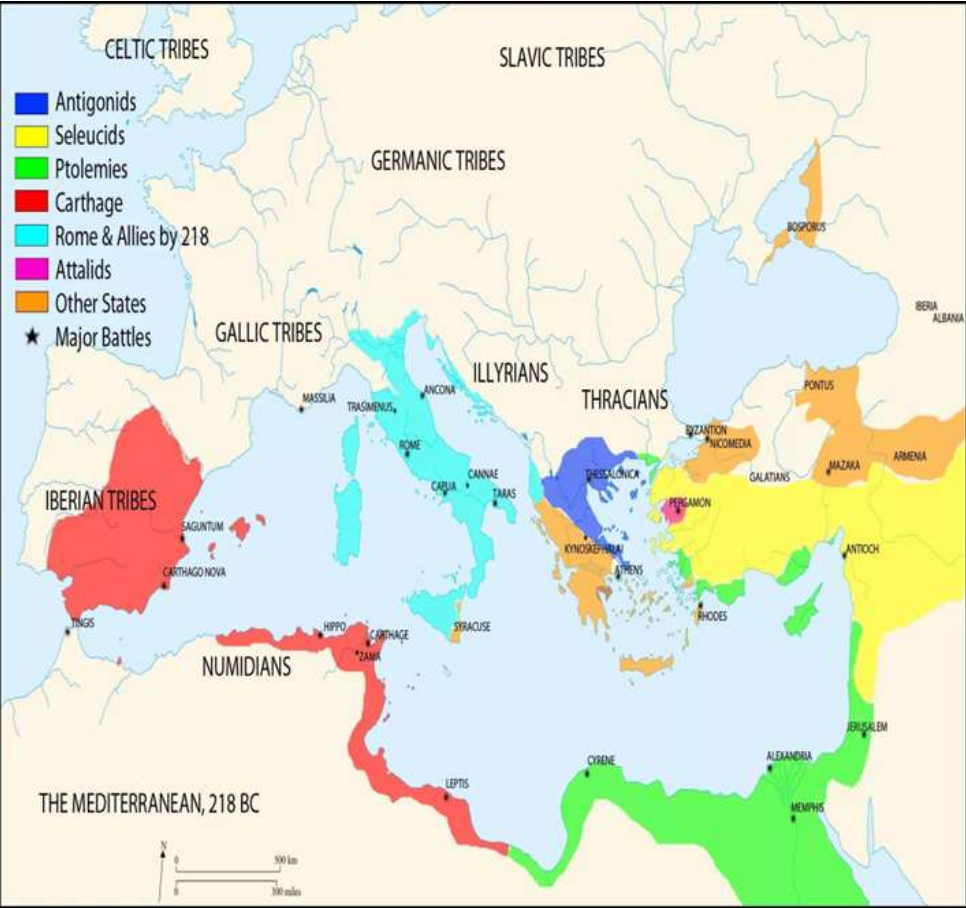

Stoická a platonická filosofie

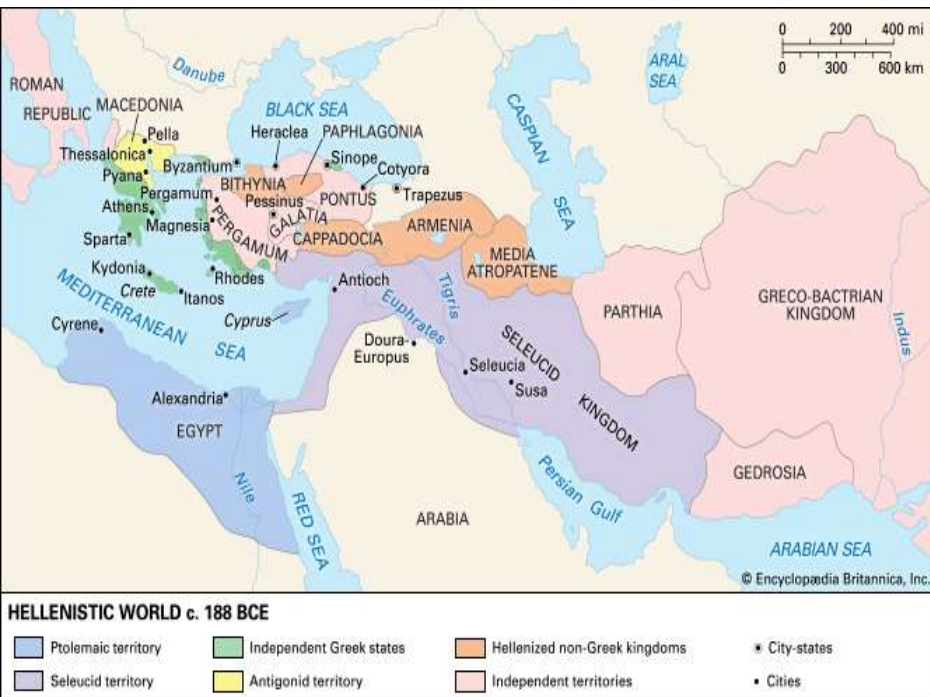
- Podle Stoiků je Vesmír materiální, rozumovou látkou, známou jako Bůh nebo Příroda, kterou Stoici rozdělili do dvou tříd, aktivní a pasivní. Pasivní látkou je hmota, která je připravená k jakémukoli použití. Aktivní látka, která může být nazývána osudem, univerzálním rozumem nebo světovým zákonem: (Logos), je inteligentní éter nebo prvotní Oheň (Pneúma), který působí na pasivní látku. Duše lidí a zvířat jsou součástí světového celku, ve kterém vládne Logos, kterému vše podléhá. Jednotlivé duše proto podléhají zkáze. Logos řídí chod světa. Stoici jsou proto fatalisté. Život člověka je předurčen a on sám ho nijak nemůže změnit. Bůh není nikdy plně transcendentní, ale vždy imanentní a identifikovaný s přírodou (panteismus).
- V etice hlásají potřebu dosáhnout Apateie - stav kdy se osvobodíme od vášní, vyrovnaný stav blaženosti, podle kterého se člověk může stát blaženým pouze tak, že bude žít v souladu s přírodou nebo rozumem a ovládne své vášně a touhy. Zlo je nesoulad s řádem, a proto má člověk zkoumat vlastní úsudky a chování a určit, čím se liší od univerzálního logu přírody. Úkolem je proto udržet vášně pod kontrolou a uhasit je. Kdo je skutečně ctnostný, stává se automaticky blaženým a jeho štěstí nezávisí na vnějších faktorech. Všechno kromě ctnosti je morálně lhostejné nebo špatné.
- Stoici přijali, že sebevražda je přípustná pro moudrého člověka za okolností, které by mu mohly bránit žít ctnostný život.
- Charakteristickým rysem stoicismu je jeho kosmopolitismus. Všichni lidé jsou projevy jediného univerzálního ducha a měli by žít v bratrské lásce a pomáhat si.
- Ústřední koncept platonismu, rozlišování, které je nezbytné pro teorii forem: je rozdíl mezi realitou, která je vnímatelná, ale nesrozumitelná, a realitou, která je nepostřehnutelná, ale srozumitelná.
- Formy jsou transcendentní dokonalé archetypy, jejichž objekty v každodenním světě jsou nedokonalé kopie. Platón uznává dva různé světy, proto je považován za dualistu. Oba světy mají hierarchickou strukturu.
- Nejvyšší forma je identifikována jako forma dobra, zdroj všech ostatních forem. Je to příčina všech ostatních idejí. Za nejvyšší ideu Platón ideu dobra ztotožňuje s ideou božství.
- Smysly vnímatelný svět není věčný. Existuje, protože Bůh chtěl vytvořit nejlepší možný obraz (a ten může být pouze jeden). Svět však musí být stvořen z něčeho. Svět byl stvořen z materiálu, který existoval dříve. Bůh vytvořil svět z chaosu (z pramaterie). Uspořádal prvky podle charakteru a čísla. Takže svět není věčný, protože byl vytvořen, když Demiurgos spojil ideje (formy) s hmotou. Hmota je v podstatě beztvará, neomezená, nedefinovaná a může nabývat tvarů. Je to místo, kde se realizují tvary. Protože to není božský prvek, je základem všeho nedokonalého.
- Platonismus popisuje ideu jako předcházející hmotě a identifikuje osobu s duší.
- Duše je nesmrtelná, nezávislá na těle, dokonalejší než tělo, proto je spojení s ním pro duši nepříznivé. Existovala už před narozením a byla uvězněna v těle, které je jejím hrobem.
- Věřil v reinkarnaci (řecká metempsychosis).

Antiochos III. - Ptolemaios III. získal město Seleukeia Pieria ve třetí syrské válce. Četné úspěchy 219 př.n.l. a 218 př. n. l. dovedly Antiocha k hranicím Egypta, ale v 217 př.n.l. se Ptolemaios IV. střetl s Antiochem v bitvě u Rafie a vyhrál. V roce 204 př. n.l. v Egyptě král Ptolemaios IV. čelil sporům mezi aristokraty a velké politické nestabilitě. Antiochos se rozhodl situaci využít a spojil se s makedonským králem Filipem V. a začala pátá syrská válka. V 198 př.n.l. porazil Ptolemaia v bitvě u Panionu a v mírové dohodě připojil celou Levantu. Antiochos Židům za podporu slíbil pomoc při přestavbě Jeruzaléma, opravu poškozeného chrámu, navrácení exulantů, dotace na obětní výdaje, různé výjimky a snížení daní, podporu tradičních židovských náboženských předpisů a výslovné prohlášení, že Židé si mají vládnout sami podle svých předků a institucí. Mír byl uzavřen v roce 195 př.n.l. a potvrzen manželstvím Antiochovy dcery, Kleopatry I., a Ptolemaia V. Po některých bojích v Malé Asii bojoval proti armádám Říma a Pergamonu u Magnesie v roce 188. př. n. l. Římsko-pergamonská armáda vyhrála bitvu a Antiochos byl nucen ustoupit a uzavřít ponižující mírovou smlouvu. Musel zaplatit a dát své syny Seleuka IV. a Antiocha IV. jako rukojmí.

Antiochos IV. vládl od 175 – 164 př. n. l. Po vraždě jeho bratra Seleuka zabil trůn, který patřil jeho synovci Démétriovi I. V roce 170 př.n.l. Antiochos zahájil preventivní úder proti Egyptu a zabil krále Ptolemaia VI. Strach z Říma Antiocha donutil Ptolemaia VI. ponechat pokračovat v řízení jako loutkového krále. Po jeho odchodu si město Alexandrie vybralo nového krále, Ptolemaia VIII. (Euergetés) a Ptolemaios VI. utekl k Římanům. V roce 168 př.n.l. Antiochos proto vedl druhý útok na Egypt a také poslal loďstvo na Kypr. Než se dostal do Alexandrie, jeho cestu zablokoval starší římský velvyslanec jménem Gaius Popilius Laenas a donutil ho ustoupit. Na zpáteční cestě (169 nebo 168) se vydal do Jeruzaléma, kde spolu bojovali konzervativní a helénisté. Aby stabilizoval svou vládu v Jeruzalémě, Antiochos založil řeckou polis uprostřed městských hradeb, zakázal žít podle židovského zákona pod trestem smrti a chrám zasvětil Diovi. Toto vyprovokovalo 166 př.n.l. povstání. V každém případě, když královské armády nebyly schopny rozdrtit následnou vzpouru, udělal povstalcům podmíněčnou amnestii a počátkem roku 164 a ukončil zákaz dodržování židovského zákona.

Přehled vzniku Tanachu

Pentateuch: existují různé teorie od přijímání Mojžíšova autorství až po hypotézu, že jde o sbírku příběhů, která vznikla krátce po babylonském zajetí, liberální vědci se domnívají, že příběhy z raných dějin Izraele například o Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi a o odchodu Izraelitů z Egypta pod vedením Mojžíše byly zpočátku předávány jen ústně z generace na generaci. Později čtyři různí "redaktoři" JEPD:

- Jahvista + Elohist = JE (za Chizkijáše)

- Deuteronomista 1 (dt. zákoník – vznik za Jóšijáše) + 2 = D + JE = JED

- Kněžský spis P + JED = JEPD

kteří žili v různých obdobích a na různých místech (možná to byly spíše skupiny redaktorů, než jednotlivé osoby) - spojili tuto látku po babylonském zajetí. Ezdráš 5.st. př. n. l.

Kniha Jozue, Kniha Soudců, 1. kniha Samuelova 2. kniha Samuelova, 1. kniha královská, 2. kniha královská.) tvoří tzv. deuteronomistickou historii, vznik v úzkém navázání na Deuteronomium. Knihy královské jako první popisují reálnou historii (množí se svědectví od jiných národů).

Izajáš: vystupoval v 8. stol. př.n.l.

Jeremjáš: vystupoval od 627 př.n.l.

Ezechiel: odešel do exilu roku 597 př.n.l.

Menší proroci: pravděpodobně vznikli jako sbírka ve 3. stol. před Kr., některé části vznikly už v 8. stol. (proroci Ozeáš, Amos)

Kroniky: Knihy Nehemjášovy, Ezdrášovy vytvořil „kronikář“ - pravděpodobně levita z Jeruzaléma, který pravděpodobně žil na začátku na začátku helénistického období (asi 300 př.n.l.) a který používal dřívější dokumenty vytvořené Ezdrášem a Nehemjášem.

Spisy obsahují velmi různorodé texty, např. Žalmy vznikaly v delším časovém období

Porfyrios (233-309 př. n. l.) byl filosof z Týru, který později studoval u Plotina. Napsal: „Nic, co Mojžíš napsal, se nezachovalo. Všechny jeho spisy se říká, byly spáleny spolu s chrámem. Všechno, co nese jméno Mojžíšovo, bylo napsáno 1180 let poté Ezdrášem.“ On také prohlašoval, že Daniel nebyl napsán během Babylonského vyhnanství, ale že je to soubor, který vznikl během doby Antiocha IV. (2. st. př. n. l.), závěr sdílený většinou vědců i dnes.

Vědci se neshodli, kdy byl kánon hebrejské Bible ustanoven. První zmínka o 24 knihách židovského kánonu lze nalézt v 2. Ezdrášově, která byla pravděpodobně napsaná v 90-96 n. l. (po zničení druhého chrámu). Heinrich Graetz v roce 1871 dospěl k závěru, že existoval koncil v Jamnii (nebo Yavne v hebrejštině), který se rozhodl ustanovit židovský kánon někdy v 1. století (c. 70–90). Vědci tento závěr přijali.

2. Makabejská 2

11 „Mojžíš pravil: „Protože oběť za hřích se nesmí jíst, bude spálena.“

12 Podobně konal Šalomoun osmidenní slavnost .

13 O tom všem vyprávějí i spisy a paměti Nehemjášovy. A také o tom , že Nehemjáš založil knihovnu a nashromáždil v ní knihy o králích a prorocích i spisy Davidovy a listy králů o darech zasvěcených klatbou Bohu .

14 Podobně i Juda shromáždil všechny knihy poztrácené ve válce, kterou jsme byli donuceni vést. Jsou u nás,

15 a jestliže je potřebujete, pošlete si někoho , aby vám je odnesl.“

Septuaginta x Tanach

- Některé texty lze nalézt v Septuagintě, ale nejsou obsažené v Tanachu.
- Tóbit, Júdit, Moudrost Šalomounova, Moudrost Ježíše, syna Sírachova, Báruch, dopis Jeremjáše dodatky k Danielovi (Modlitba Azarjášova, Píseň tří svatých dětí, Zuzana a Bél a drak), dodatky k Ester, 1. Makabejská, 2. Makabejská , 3. Makabejská, 4. Makabejská, Ódy, včetně modlitby Menašeho, žalmů Šalamounových a žalmu 151.

Apokryfy Starého zákona (z pohledu Tanachu a protestantského kánonu)

Nejsou součástí ničího kánonu

- Život Adama a Evy
- Mučednictví a nanebevzetí Izajášovo
- Zákony dvanácti patriarchů
- Žalmy Šalomounovy
- Ódy Šalamounovy
- Syrské žalmy
- 4. Makabejská
- Nanebevzetí Mojžíšovo
- Bárukova apokalypsa
- Abcházská apokalypsa
- Zjevení Abrahamovo
- Závěť Abrahamova
- Apokalypsa Eliášova
- Kniha Eliášova
- Apokalypsa Sofonjášova
- Apokalypsa Ezechielova
- Sibylliny věštby
- Aristeův dopis
- Josef a Asenat

Uznává aspoň někdo

- *Deuterokanonické* – římskokatolická církev, kanonizované 8. dubna 1546
- Pravoslavné církve - Anaginoskomena
- *Kniha Júdit* – mezi lety 300 a 170 př. n. l..
- *Kniha Tóbijáš* - 4. – 2. století př. n. l.
- *Kniha Báruch*
- *Sírachovec* - přelom 3. a 2. století př. n. l.
- *Kniha Moudrosti* - 1. století př. n. l.
- *1. kniha Makabejská* - okolo 104 př. n. l.
- *2. kniha Makabejská* - kolem roku 124 př. n. l.
- *3. kniha Makabejská* - 1. st. př. n. l.
- *řecké přídavky ke knize Daniel*
- *řecké přídavky ke knize Ester*
- *3. kniha Ezdrášova*
- *4. Kniha Ezdrášova*
- *Žalm 151*
- *Modlitba Menašeho*
- *Kniha Jubilejí* (jen etiopská církev) polovina druhého století př. n. l.
- *1. kniha Henochova* (jen etiopská církev) 3. století př. n. l.